

Archeologisch bureauonderzoek aan de Wagenweg 9 te Purmerend
Gemeente Purmerend
Argo 157

ARCHEOLOGENBUREAU ARGO

Archeologisch bureauonderzoek aan de Wagenweg 9 te Purmerend

Opdrachtgever: Van Riezen & Partners
Bevoegd gezag: Gemeente Purmerend
Gemeente: Purmerend
Plaats: Purmerend
Toponiem: Wagenweg 9
Onderzoeksmeldingsnr.: 4588508100
Coördinaten: N: 125.405 / 502.592
O: 125.435 / 502.578
Z: 125.416 / 502.535
W: 125.396 / 502.572
Titel: Archeologisch bureauonderzoek aan de Wagenweg 9 te Purmerend
Rapportnr.: Argo 157
Auteur(s): L. Kleij, A. Médard
Illustraties: L. Kleij (tenzij anders vermeld)
Fotografie: L. Kleij (tenzij anders vermeld)
Opmaak: L. Kleij
Dataverwerking: L. Kleij
Datum uitgave: Februari 2018
Versienummer: 01
Autorisatie: J. Vaars (Archeologenbureau Argo)
ISSN: 1879-7091

Eventuele vragen over dit rapport kunnen aan de auteur worden gesteld via onderstaand mailadres:
info@archeologenbureauargo.nl

Disclaimer:

Archeologenbureau Argo en de samensteller(s) van dit rapport kunnen niet aansprakelijk worden gesteld voor eventuele schade (direct of indirect dan wel gevolgschade) voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Archeologenbureau Argo betracht de grootste zorgvuldigheid bij het uitvoeren van al haar onderzoeken. De aard van archeologisch onderzoek en in het bijzonder de steekproefsgewijze benadering die inherent is aan archeologisch vooronderzoek maakt het echter onmogelijk garanties te geven ten aanzien van de resultaten van dergelijk onderzoek.

© Archeologenbureau Argo

Archeologenbureau Argo
Oud-Zaenden 2B
1506PE
Zaandam

075-6314418
info@archeologenbureauargo.nl
www.archeologenbureauargo.nl

Inhoudsopgave

1. Inleiding.....	4
2. Bureauonderzoek.....	5
2.1 Doelstelling en methode.....	5
2.2 Beleid.....	5
2.2.1 Landelijk beleid.....	5
2.2.2 Provinciaal beleid.....	5
2.2.3 Gemeentelijk beleid.....	5
2.2.4 Status plangebied.....	6
2.3 Geo(morfo)logie.....	6
2.4 Bewoningsgeschiedenis.....	6
2.5 Historische kaarten.....	7
2.6 Bekende archeologische waarden.....	8
2.6.1 AMK-monumenten.....	8
2.6.2 Onderzoeken.....	9
2.6.3 Waarnemingen en vondstmeldingen.....	10
2.7 Verwachtingsmodel.....	10
3. Samenvatting en advies.....	11
4. Literatuur en bronnen.....	12

Bijlagen

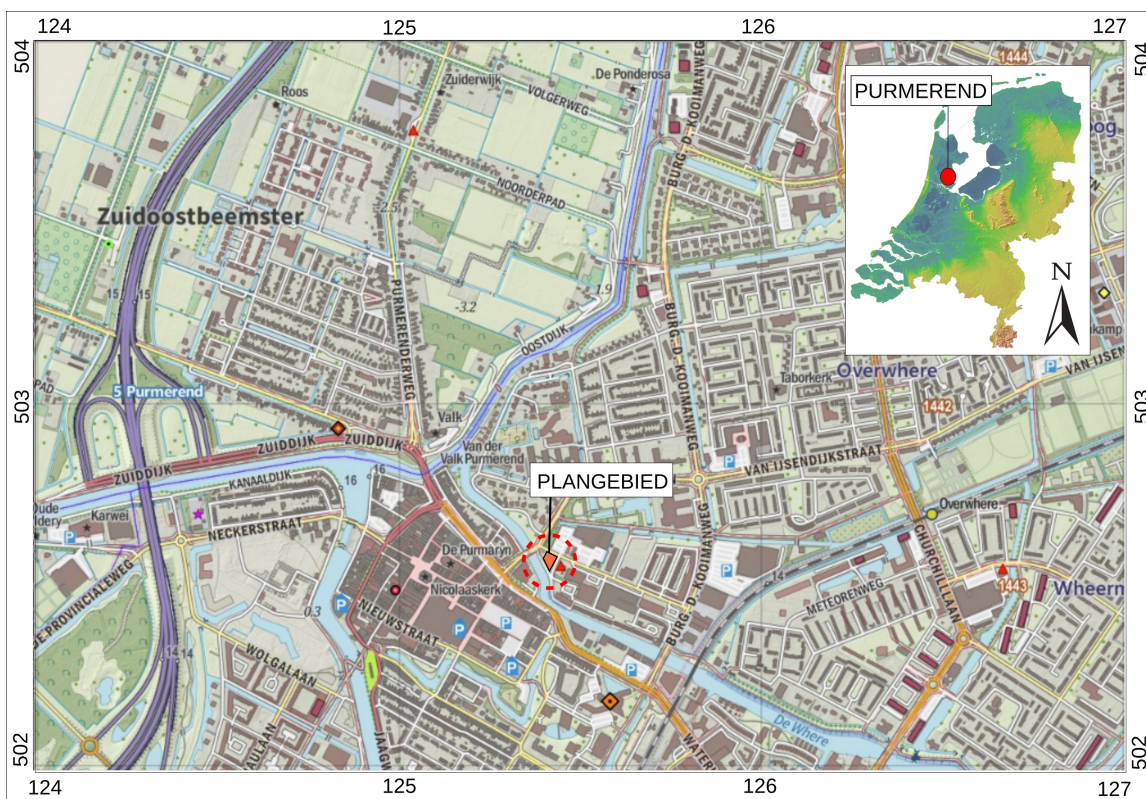
1. Stappenplan Archeologie
2. Tabel archeologische en geologische perioden
3. Afkortingenlijst
4. Archeologische monumenten, vondstlocaties en onderzoeken op Archis

1. Inleiding

In dit rapport worden de resultaten weergegeven van een archeologisch bureauonderzoek. Het onderzoek is, in opdracht van Van Riezen & Partners, uitgevoerd door Archeologenbureau Argo. Het onderzochte plangebied betreft het perceel aan de Wagenweg 9 te Purmerend (zie afbeelding 1) en is momenteel deels bebouwd.

De aanleiding tot het onderzoek wordt gevormd door de voorgenomen bouw van een appartementencomplex met 13 verdiepingen waarin 69 woningen zullen worden ondergebracht. In de kelder en op de eerste verdieping zullen parkeerplaatsen worden gerealiseerd. De begane grond zal ingericht worden met woningentrees, een fietsenberging, algemene ruimten en bedrijfsruimte voor o.a. horeca. Het totale terrein beslaat een oppervlakte van ca. 1.200 m², de ontgravingsdiepte bedraagt ca. 4,5 m (4,1 m – NAP).

Omdat hierdoor eventueel aanwezige archeologische waarden kunnen worden verstoord, wordt door de gemeente Purmerend onderzoek naar de archeologische waarde van het plangebied vereist.

Afbeelding 1. Uitsnede van de topografische kaart. De locatie van het plangebied is, bij benadering, rood omcirkeld. (bron: opentopo.nl)

2. Bureauonderzoek

2.1 Doelstelling en methode

De eerste fase van archeologisch vooronderzoek bestaat uit een bureauonderzoek (bijlage 1). Een bureauonderzoek kan worden omschreven als een inventarisatie van bekende of te verwachten archeologische waarden op het schaalniveau van het individuele plangebied. Het doel van een bureauonderzoek is het verwerven van informatie aan de hand van bestaande bronnen over bekende of te verwachten archeologische waarden binnen een omschreven gebied. Het resultaat is een standaardrapport met een gespecificeerde archeologische verwachting op basis waarvan een beslissing genomen kan worden ten aanzien van (eventueel) vervolgonderzoek. Het rapport bevat, waar mogelijk, gegevens over aan- of afwezigheid, aard, omvang, ouderdom, gaafheid, conservering en (relatieve) kwaliteit van archeologische waarden, ondergrondse bouwhistorische waarden en aardwetenschappelijke eigenschappen. Afhankelijk van de omvang van de toekomstige (planologische) ingreep en werkzaamheden (de aanleiding tot het bureauonderzoek) zullen aanvullende gegevens moeten worden verzameld. Archeologenbureau Argo maakt voor haar bureauonderzoeken gebruik van bodemkundige, geomorfologische, geologische, topografische en historische kaarten. Conform de verplichtingen in de vigerende Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA 4.0) worden tevens de Archeologische Monumenten Kaart (AMK) en ARCHIS (archeologische databank van de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed) geraadpleegd. Indien beschikbaar en relevant bij een bureauonderzoek, worden ook bouw- en constructietekeningen van te slopen of te wijzigen (historische) bouwwerken, gegevens van milieukundig bodemonderzoek, lucht- en satellietfoto's en het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN) geraadpleegd. Ook archiefonderzoek kan deel uitmaken van een bureauonderzoek. Hierbij moet men niet alleen denken aan onderzoek in historische archieven, ook bouwhistorische gegevens (KICH, sinds begin 2013 overgegaan in Atlasleefomgeving) en de collectie van archeologische depots kunnen relevant zijn bij bureauonderzoek. Zo mogelijk en indien relevant wordt contact opgenomen met lokale historici, archeologisch regiospecialisten en (amateur)archeologen. De tijdens onderhavig onderzoek geraadpleegde bronnen worden, indien deze relevante informatie hebben opgeleverd, in de komende (sub)hoofdstukken behandeld.

2.2 Beleid

2.2.1 Landelijk beleid

-Verdrag van Malta

Het is in Nederland verplicht om bij ruimtelijke besluitvorming de archeologische belangen mee te wegen. In 1992 is in Valletta het Verdrag van Malta ondertekend door Nederland. De belangrijkste uitgangspunten van het Verdrag van Malta zijn het streven naar behoud in de bodem (behoud in situ), het vroegtijdig betrekken van archeologie in ruimtelijke ordeningsprocessen en tenslotte, wanneer behoud in situ niet mogelijk is, het "de verstoorder betaalt" principe. Na het ondertekenen van dit verdrag werd, in afwachting van de implementatie in de Nederlandse wetgeving, steeds vaker al "in de geest van Malta" gehandeld.

-De Erfgoedwet (1 juli 2016) en Omgevingswet (verwacht 2019/2020)

In deze wetten is de implementatie van het Verdrag van Malta inzake de bescherming van het archeologisch erfgoed in de Nederlandse wetgeving opgenomen (deze wetten gelden als opvolgers van de Wet op de Archeologische Monumentenzorg (WAMZ) en de Wet Ruimtelijke Ordening (WRO)). Dit geldt voor iedereen die bodemingrepen gaat (laten) uitvoeren: zowel particulieren als bedrijven, project-ontwikkelaars en (lokale) overheden.

2.2.2 Provinciaal beleid

"Het archeologiebeleid van de provincie Noord-Holland richt zich op het leesbaar houden van de ontstaansgeschiedenis van de provincie. De provincie is voorstander van het bewaren van het erfgoed in de bodem (in situ). Om het behoud in de bodem van zoveel mogelijk archeologische waarden te waarborgen, zal de provincie in zowel haar eigen ruimtelijke plannen als in de plannen die zij toetst het behoud als afwegingscriterium mee laten wegen. De meeste archeologische vindplaatsen zijn onbekend, omdat ze onder het maaiveld verborgen liggen. Om te voorkomen dat de waardevolle informatie verloren gaat, moeten deze overblijfselen zo vroeg mogelijk in de planontwikkeling door een archeologisch vooronderzoek worden gelokaliseerd en gewaardeerd. Bij toetsing wordt nagegaan of bij de planvorming voldoende archeologisch vooronderzoek is verricht op basis waarvan een afgewogen besluit kan worden genomen. Wanneer behoud niet mogelijk is, wordt allereerst vastgesteld of de aantasting onvermijdelijk wordt geacht. Er moet een zwaarwegend maatschappelijk belang in het geding zijn, wil de aantasting als onvermijdelijk worden aangemerkt. Ook moet worden vastgesteld dat er redelijkerwijs geen alternatieve oplossingen voorhanden zijn. Indien de aantasting onvermijdelijk is dient de informatie van het bodemarchief te worden veiliggesteld door middel van een wetenschappelijk verantwoord onderzoek, uitgevoerd volgens algemeen geldende normen/richtlijnen KNA" (bron: <http://www.noord-holland.nl/web/Actueel/Nieuws/Artikel/Provinciaal-beleid-archeologie.htm>).

Ook beschikt de provincie Noord-Holland over de digitale Informatiekaart Landschap en Cultuurhistorie. Deze kaart geeft in verschillende kaartlagen informatie over landschapstypen, aardkundige waarden, cultuurhistorische objecten, archeologische verwachtingen en structuurdragers als molens, militaire structuren en historische dijken. De informatiekaart is een geografische uitwerking van de Leidraad landschap en Cultuurhistorie en een herziening van de Cultuurhistorische Waardenkaart en is te raadplegen op <http://maps.noord-holland.nl/extern/gisviewers/ilc/>.

2.2.3 Gemeentelijk beleid

Sinds de invoering en implementatie van de hernieuwde Monumentenwet, de Wet op de Archeologische Monumentenzorg (WAMZ) en de Wet Ruimtelijke Ordening (WRO) in 2007 is het archeologisch beleid bij de gemeenten komen te liggen, waarbij zij archeologische waarden volwaardig dienen te laten meewegen in de ruimtelijke planvorming.

Het huidige gemeentelijk beleid van de gemeente Purmerend is opgesteld in de vorm van een archeologienota (N.N., 2009) met een bijbehorende beleidsadvieskaart (<https://www.purmerend.nl/kaarten/erfgoed/>).

2.2.4 Status plangebied

De Indicatieve kaart van archeologische waarden (IKAW) toont een lage trefkans voor het plangebied. Uit de beleidsadvieskaart van de gemeente Purmerend blijkt dat het gebied binnen een zone valt met een middelhoge verwachtingswaarde. Het gebied staat omschreven als een ontginningsas uit de Late Middeleeuwen. Archeologisch onderzoek is hier verplicht bij bodemingrepen met een oppervlakte van meer dan 500m² en een ontgravingsdiepte vanaf 50 cm onder maaiveld.

2.3 Geo(morfo)logie

Bij het opstellen van een archeologische verwachting wordt veelvuldig gebruik gemaakt van de relatie die bestaat tussen de situering van de archeologische vindplaatsen en het landschap, of zelfs specifieke landschapselementen. Deze relatie (locatiekeuzefactoren) verschilt per archeologische periode en per complextype.

In het Pleistoceen (ca. 3 miljoen jaar geleden tot ca. 10.000 jaar geleden) zijn zandlagen afgezet van honderden meters dikte. Deze liggen nu in de regio vanaf ca. 30 meter onder maaiveldniveau. Het landschap van de omgeving van het plangebied is echter grotendeels ontstaan in de daarop volgende periode, het Holocene, van ca. 10.000 jaar geleden tot nu. Na het einde van de laatste IJstijd, het Weichselien, werd het klimaat steeds warmer. Hierdoor begonnen de ijskappen te smelten, met een snelle stijging van de zeespiegel als gevolg en een sterke kusterosie. Door de stijging van de zeespiegel steeg ook het niveau van het grondwater, waardoor achter de strandwallen 'wetlands' met moerassen en zoetwatermeren ontstonden waarin riet- en zeggeveen ging groeien (de Nieuwkoop formatie). Omdat de zee in perioden van hoog water landinwaarts doordrong werden ook kleilagen afgezet. Ongeveer 5500 jaar geleden nam de invloed van de zee steeds meer af en groeide het hoogveen onbelemmerd. Met de laatmiddeleeuwse ontginning van het gebied waren niet meer de natuurlijke geologische processen maar werd de mens de meest invloedrijke factor op het landschap. In de Middeleeuwen bestond de omgeving tot de ontginning uit veenlandschap met hier en daar kleine veenstroompjes zoals de Purmer, Ee of Weere. Om het gebied bebouwbaar te maken werden vanuit zogenoemde ontginningsassen parallelle sloten gegraven om het water af te voeren, waarna het veengebied gedurende een relatief korte periode geschikt werd voor akkerbouw. De keerzijde van deze ontginning was dat het veen door de ontwatering inklonk, waardoor de bodem fors daalde en het land weer natter werd. Ook bleef de zeespiegel nog stijgen, tot enkele centimeters per jaar. Door de vernatting werd de ontgonnen grond weer ongeschikt voor akkerbouw. Hierdoor was men genoodzaakt om steeds weer een nieuw stuk veen te ontginnen. De vernatte delen bleven als weiland in gebruik. Telkens wanneer de afstand tot het akkerland te groot werd, werden de boerderijen verplaatst. Uiteindelijk was er in de 13e eeuw nog maar zeer weinig geschikte landbouwgrond overgebleven, niet alleen door de inklinking van het veen maar ook door grootschalige overstromingen in het gebied. Door deze overstromingen zijn uiteindelijk grote meren ontstaan zoals de Purmer, de Beemster, de Schermer en de Wormer (het plangebied ligt net ten noorden van de historische kern van Purmerend, precies tussen de Purmer en de Beemster in). Als gevolg van deze overstromingen is op sommige plekken in de omgeving een laag klei afgezet van maximaal 1 m dikte. Het plangebied valt binnen een wegens bebouwing ongekarteerd deel van de geomorfologische kaart. Op basis van het omliggende landschap dat wel gekarteerd is behoort het plangebied waarschijnlijk tot een 'ontgonnen veenvlakte, al dan niet met klei of zand', met de code 1M46. Ook op de bodemkaart is het plangebied ongekarteerd. Het bevindt zich waarschijnlijk aan de overgang tussen veen (rietzeggeveen met als code pVc of veenmosveen met als code pVs) en klei (kalkarme leek- / woudeerdgronden met als code pMn 86 of tochteerdgronden met als code pM080). Het plangebied maakt deel uit van archeoregio 12, het Hollands veen- en kleigebied.

2.4 Bewoningsgeschiedenis (naar N.N., 2009)

Purmerend ligt op een locatie met doorgaande land- en waterverbindingen, aan het einde van de banne Purmer(land) en tevens langs het water de Where, dat de meren Beemster en Purmer met elkaar verbond. Het veengebied is ontgonnen tussen de 11e en de 13e eeuw. Vermoedelijk is Purmerend ontstaan uit de eerdere bewoningsas langs de Melkweg. De Melkweg loopt namelijk uit het zuiden in een rechte lijn via de Hoogstraat door tot aan de Kaasmarkt bij de Where. Nabij de Kaasmarkt zijn bewoningssporen aangetroffen uit de 11e tot 13e eeuw. Het gaat hier om huisplaatsen op het veen, al dan niet verhoogd met plaggen. Ook zijn er hier aanwijzingen gevonden voor parallelle ontginningsassen. In de 14e eeuw vond er een drastische verschuiving plaats van bewoning op het platteland naar de kern Purmerend. De oudste vermelding van de naam Purmerend dateert uit 1342. Purmerend ontwikkelde zich als een vissers- en handelsnederzetting. In de 14e eeuw werd Purmerend een echte stedelijke kern met bijhorende stedelijke elementen als een waag, veren en handelsprivileges. Eind 16e en begin 17e eeuw werd de stad verder uitgebreid. In het begin van de 20e eeuw vond de eerste stadsuitbreiding buiten de stadswallen en grachtengordel plaats.

In 1954 had de stad inclusief de buitengebieden ruim 7.000 inwoners; tegenwoordig zijn het er al meer

dan 80.000 en zijn de voormalige buitengebieden grotendeels bebouwd.

2.5 Historische kaarten

Er zijn verschillende historische kaarten aan de hand waarvan de latere ontwikkeling van het gebied kan worden geïllustreerd. Historische kaarten zijn echter niet altijd even betrouwbaar. Vaak zijn zij sterk vereenvoudigde weergaven van de werkelijkheid. Lang niet alle huizen en gehuchten zijn weergegeven; vaak volstond men met een schetsmatige weergave van de belangrijkste steden en dorpen, waarbij enkel de belangrijkste gebouwen werden geschetst (kerken, kastelen, etc.) en wat bebouwing. Soms staat enkel de naam van een gehucht vermeld, zonder dat er bebouwing wordt weergegeven. Bovendien laat de schaal naar de huidige maatstaven vaak te wensen over. Een nieuwe kaart betekent overigens lang niet altijd dat de kaartenmaker werkelijk de situatie in zijn tijd heeft weergegeven. Niet zelden werden nieuwe kaarten op basis van (veel) oudere exemplaren van andere kaartenmakers vervaardigd.

De plattegrond van Purmerend van Marcus Zuerius Boxhorn uit 1632 (afbeelding 2) geeft de ligging van het plangebied globaal weer. Het is duidelijk te zien dat het terrein net buiten de stad en het omringende water gelegen is. Het gebied bestond in deze periode uit weiland en bevond zich direct aan een weg. Wellicht werd het plangebied deels doorsneden door het slootje te zien op de plattegrond, het is echter niet mogelijk dit met zekerheid vast te stellen.

Op de kadastrale minuutkaarten uit 1811-1832 is de inrichting en eventuele bebouwing nauwkeuriger weergegeven (afbeelding 3). Deze kaarten zijn, hoewel zeker niet altijd feilloos, in de regel vrij betrouwbaar. Aanwezige bebouwing wordt in principe altijd weergegeven, al is de exacte locatie binnen een perceel niet altijd even nauwkeurig.

Het plangebied valt net op de grens van het kaartblad. Ondanks dat Purmerend hierdoor zelf op dat kaartblad ongekarteerd is, zijn de contouren van de stadsmuur duidelijk te zien. Hoewel de exacte locatie van het plangebied lastig te plotten is, is wel duidelijk dat er geen bebouwing heeft gestaan in de nabije omgeving. Ook is te zien dat het plangebied zich binnen perceelnummer 168 bevindt. In de bijbehorende tafel der grondeigenaren kan aanvullende informatie over de eigenaren en het grondgebruik worden opgezocht. Perceel 168 blijkt, evenals de aangrenzende percelen 161, 167 en 169, eigendom te zijn van de weduwe van Klaas Pauw. Verder is bekend dat deze Klaas woonachtig was in Purmerend en dat de percelen in gebruik waren als weiland.

Op het Bonneblad uit 1895 (afbeelding 4) is de locatie van het plangebied nauwkeuriger weergegeven. Hier is te zien dat het gebied nog steeds volledig uit weiland bestaat.

Uit recentere kaarten blijkt dat het gebied onbebouwd blijft tot aan 1961, in dit jaar verschijnt er een huis op het plangebied dat er vandaag de dag nog staat (Bron: topotijdreis.nl).

Afbeelding 2. Plattegrond van Purmerend, vervaardigd door Marcus Zuerius Boxhorn in 1638. De locatie van het onderzoeksgebied is, bij benadering, rood omcirkeld. (Bron: kwaad.net/Purmerend-Geschiedenis.html)

Afbeelding 3. Het plangebied, bij benadering rood omcirkeld, op een uitsnede van de kadastrale minuut uit 1811-1832 (Bron: <http://beeldbank.cultureelerfgoed.nl>).

Afbeelding 4. Het plangebied, bij benadering in het rood weergegeven, op een uitsnede van een bonneblad uit 1895 (Bron: www.topotijdreis.nl).

2.6 Bekende archeologische waarden

Archis is nagelopen op bekende archeologische waarden en eerder uitgevoerde onderzoeken. Alle relevante informatie over monumenten, onderzoeken en vondstmeldingen binnen een straal van circa 500 m om het onderzoeksterrein is geraadpleegd (bijlage 4). Omdat het plangebied vlak naast het historische centrum is gelegen, is het aantal onderzoeken en vondstmeldingen groot. De relevante onderzoeken waarbij informatie beschikbaar is worden hieronder beschreven.

2.6.1 AMK-monumenten

Binnen een straal van 500m van het plangebied bevindt zich één AMK monument. Het gaat hier om de historische stadskern van Purmerend uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe Tijd. Het bijbehorende monumentnummer is 14655, aan het terrein is een hoge archeologische waarde toegekend. De begrenzing van deze historische kern is bepaald op grond van de historische kaart uit 1849-1859. De archeologische waarde van historische kernen bestaat uit de reeds aangetroffen of te verwachten aanwezigheid, boven of onder de grond, van bouwhistorische resten en archeologische sporen en voorwerpen. Samen bevatten zij een grote hoeveelheid aan historische informatie over ouderdom en ruimtelijke ontwikkeling van de kern.

2.6.2 Onderzoeken

In de omgeving van het plangebied zijn meerdere onderzoeken uitgevoerd. Het overgrote deel bevindt zich binnen de historische stadskern. Helaas ontbreekt bij een aantal onderzoeken inhoudelijke informatie. De relevante onderzoeken onderzoeken waarbij wel informatie voorhanden is, worden hieronder besproken.

Onderzoeksnummer 4002633100, op ca. 250 m ten zuidoosten van het plangebied, betreft een bureauonderzoek aan de Purmersteenweg. Uit het onderzoek bleek dat dit gebied van de 17e tot de 19e eeuw niet bebouwd is geweest. Grootchalige bouw- en sloopwerkzaamheden vanaf de 19e eeuw hebben ervoor gezorgd dat archeologische resten verstoord zouden zijn, de grond in het westelijke deel van het terrein is echter nog intact. Omdat het westelijke deel van het onderzoeksgebied tevens overlapt met AMK-monument 14655, is er een vervolgonderzoek geadviseerd in de vorm van boringen.

Onderzoeksnummer 2018936100, op ca. 100 m ten zuidwesten van het plangebied, betreft een opgraving aan de Achterdijk 34. Hoewel gedetailleerde informatie ontbreekt is wel bekend dat er sporen van bewoning zijn aangetroffen uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe Tijd. Verder is er een dijk en een akker of tuin aangetroffen uit de Late Middeleeuwen.

Onderzoeksnummer 2018522100, op ca. 300 m ten westen van het plangebied, betreft een opgraving aan het Waagplein 18-22. Ook hier zijn er resten van bewoning uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe Tijd aangetroffen.

Onderzoeksnummer 2023455100, op ca. 400 m ten westen van het plangebied, betreft een opgraving aan de Padjedijk 11. Op basis van de sporen en vondsten dateert de eerste aanleg van het terrein rond het midden van de 14e eeuw. Rond 1500 is het terrein opgehoogd voor bebouwing. De bebouwing stamt uit de eerste helft van de 16e eeuw. Ondanks het geringe aantal vondsten zijn er genoeg aanwijzingen dat men hier in de 16e en vroege 17e eeuw van een bovengemiddeld niveau van welstand genoot. De aanwijzingen bestaan uit relatief rijk drinkgerei en tegels waarmee de wanden of plinten van de huizen bekleed waren, ook zijn er importen gevonden die extra aanwijzing zijn op veronderstelde rijkdom. Het materiaal vanaf halverwege de 17e eeuw geeft een hele andere indruk, geen van de vondsten uit deze periode wijst op enige vorm van welstand.

Onderzoeksnummer 2078560100, op ca. 300 m ten zuidwesten van het plangebied, betreft een (nood)opgraving aan de Willem Eggertstraat. De bodem bleek tot 2,75 m beneden het maaiveld verstoord te zijn. Er werd een op balken geplaatste fundering aangetroffen, vermoedelijk van een huis uit de 17e eeuw. Op 15,4 m van het weeshuis af (onbekend in welke richting) is een gracht of wand aangetroffen, hier is geen verder onderzoek naar gedaan. Wel is bekend dat de bodemopbouw hier tot 0,5 m uit bouwzand bestond, met hieronder tot 2,3 m diepte een laag met 17e en 18e eeuwse materiaal. Van 2,6 tot 2,8 m diepte werd er 15e eeuwse materiaal aangetroffen, onder deze laag bestaat de bodem tot 3,4 m diepte uit beemsterklei.

Onderzoeksnummer 2017607100, op ca. 350m ten zuidwesten van het plangebied, betreft een opgraving aan het Willem Eggertplein. Tijdens het onderzoek zijn er diverse sporen van bewoning en landbouwactiviteiten aangetroffen. Enkele vondsten komen uit de 13e eeuw maar de meesten uit de 14e, 15e, 17e en 18e eeuw.

2.6.3 Vondstmeldingen

In de nabije omgeving van het plangebied is een aantal vondstmeldingen gedaan, een aantal is verbonden aan de al eerder besproken onderzoeken. Een selectie van de overige vondstmeldingen zal hieronder besproken worden.

Vondstmelding 2302621100, op ca. 300 m ten westen van het plangebied, betreft archeologische resten die onverwachts werden aangetroffen tijdens het plaatsen van ondergrondse containers. De resten bestonden uit aardewerk uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe Tijd, een knekelkuil en de funderingen van (waarschijnlijk) een voorganger van de huidige kerk.

Vondstmelding 2022629100, op ca. 180 m ten zuidwesten van het plangebied, betreft de muurresten van ten minste drie huizen en een smal steegje, daterend van de Late Middeleeuwen tot aan de Nieuwe Tijd. Naast de resten van bebouwing zijn er ook muntjes en aardewerk aangetroffen uit dezelfde periode.

Vondstmelding 2306997100, op ca. 250 m ten noordwesten van het plangebied, betreft de resultaten van een proefsleuvenonderzoek langs de Where aan het Whereplantsoen en het Molenplantsoen. Bij het onderzoek zijn de 16e eeuwse restanten van muurwerk en een stadspoort (Hoornse Poort) aangetroffen. Ter hoogte van het Whereplantsoen 19 zijn de restanten van een brug aangetroffen. Ten noorden en oosten van de brug bestaat de grond uit een schoon pakket venige klei, aan de westkant kenmerkt de grond zich door een laag stadsafval van voornamelijk 17e eeuwse aardewerk, glas en bouw materiaal. Een sleuf ter hoogte van het Molenplantsoen leverde een mix op van 17e tot 19e eeuwse materiaal.

2.7 Verwachtingsmodel

Op basis van de bovenstaande gegevens is een archeologische verwachting voor het plangebied opgesteld.

Het plangebied ligt geologisch en geomorfologisch gezien in een veengebied waarin tijdens overstromingen kleipakketten zijn afgezet. In de 13e eeuw hebben deze overstromingen grote delen van de omgeving onder water gezet en onbewoonbaar gemaakt. Het plangebied bevindt zich echter op een droge strook tussen de door de overstroming ontstane meren de Beemster en de Purmer en was daarom een van de locaties waar bewoningscontinuïteit in principe wel mogelijk was. Hierdoor is bewoning te verwachten vanaf de 11e eeuw, de periode waarin ook de eerste veenontginningen in het gebied plaatsvonden. Onderzoeken en vondstmeldingen uit de buurt laten zien dat er veel bewoningsactiviteit was in de Late Middeleeuwen en de Nieuwe Tijd. Het historisch kaartmateriaal laat echter zien dat het plangebied vlak buiten de historische kern van Purmerend valt en in de gehele Nieuwe Tijd onbebouwd is geweest.

Eventuele archeologische resten kunnen dus verwacht worden vanaf het einde van de Vroege Middeleeuwen tot aan het einde van de Late Middeleeuwen.

3. Samenvatting en advies

In februari 2018 is in opdracht van Van Riezen & Partners een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor een plangebied aan de Wagenweg 9 te Purmerend. Het onderzoek is op zorgvuldige wijze uitgevoerd conform de richtlijnen van de vigerende Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA 4.0). De aanleiding tot het bureauonderzoek werd gevormd door geplande bodemverstorende werkzaamheden die een bedreiging vormden voor eventueel aanwezige archeologische waarden. Het doel van het onderhavige onderzoek was het verwerven van informatie aan de hand van bestaande bronnen over bekende of te verwachten archeologische waarden binnen het plangebied. Uit het onderzoek is gebleken dat in het plangebied een kans bestaat op het aantreffen van archeologische resten uit de Late Middeleeuwen. Er wordt geadviseerd een verkennend booronderzoek uit te laten voeren bij werkzaamheden dieper dan 0,4 m -mv. Het voornaamste doel zal zijn eventuele (sub)recente verstoringen in kaart te brengen en de geomorfologische gesteldheid en bodemopbouw van het plangebied vast te stellen. De beslissing om bovenstaand advies al dan niet over te nemen (een selectiebesluit) dient door de bevoegde overheid, de gemeente Purmerend, te worden genomen.

4. Literatuur en bronnen

ARCHIS3 via <https://zoeken.cultureelerfgoed.nl/#/zaak/search> Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (RCE).

Brattinga, J.J., 2016. *Archeologisch bureauonderzoek Purmerend-Purmersteenweg, gemeente Purmerend*. Hollandia-reeks 583, Zaandijk.

Hanemaaijer, M., 2012. *Kanaaldijk te Purmerend*. ADC-rapport 3256. ADC-ArcheoProjecten, Amersfoort.

Huizer, J., J. Dijkstra & M. Benjamins, 2008. *Archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaart voor de gemeente Purmerend*.

N.N., 2009. Beleidsnota Archeologie in Purmerend.

N.N., 2016. Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie 4.0.

www.google.com/maps

www.topotijdreis.nl

www.opentopo.nl

<http://www.kwaad.net/Purmerend-Geschiedenis.html>

BIJLAGE 1. Traject archeologische monumentenzorg: stappenplan

In het "stappenplan archeologie" wordt aangegeven welk traject bij planvorming bewandeld moet worden als het gaat om het inpassen van archeologische waarden en verwachtingen. Het is van groot belang om in een zo vroeg mogelijk stadium van de planvorming rekening te houden met de archeologische waarden en verwachtingen en wel voordat men aanvangt met de globale invulling van een plangebied. Het stappenplan gaat uit van een brede inventarisatie van wat er bekend is over de archeologische waarden. Op basis daarvan wordt zeer gericht ingezoomd op voor het plan(gebied) relevante archeologische informatie. Na iedere stap wordt beredeneerd gekozen voor meer diepgaand onderzoek op specifieke plekken, zodat uiteindelijk voldoende bekend is over aanwezige vindplaatsen om gemotiveerde afweging in het ruimtelijke ordeningsproces te kunnen maken.

I. Bureauonderzoek

Het doel van bureauonderzoek is het verwerven van informatie - aan de hand van bestaande bronnen - over bekende of verwachte archeologische waarden binnen of relevant voor het plangebied. Daarnaast moet het bureauonderzoek inzicht bieden in eventueel benodigd inventariserend onderzoek (stap II, zie onder). Een bureauonderzoek bestaat uit een archief- en literatuuronderzoek van archeologische en bodemkundige gegevens die bij RACM, provincie, gemeente en/of andere instanties (b.v. universiteiten, musea) bekend zijn over het betreffende gebied. Het Bureauonderzoek dient de volgende aspecten te behandelen:

- aangeven wat de aanleiding is voor het bureauonderzoek en om welk gebied het gaat. Dit in verband met het bepalen van het onderzoekskader;
- beschrijven van het huidige gebruik van de locatie op basis van beschikbare relevante gegevens;
- beschrijven van het historische grondgebruik of de historische ontwikkeling van het gebied op basis van geofysische, fysische en historisch-geografische gegevens ;
- een korte impressie over de ontstaansgeschiedenis van het landschap ;
- een impressie van de bewoningsgeschiedenis;
- beschrijven bekende archeologische waarden ;
- archeologisch waardevolle terreinen zoals deze zijn opgenomen in het Centraal Monumenten Archief (CMA) van de RACM. Dezelfde terreinen zijn tevens opgenomen op de Archeologische Monumentenkaarten (AMK) van de provincies. Archeologisch waardevolle terreinen genieten wettelijke bescherming (ex artikel 3 en 6 van de Monumentenwet) of dienen een planologische bescherming te krijgen binnen het bestemmingsplan;
- archeologische vindplaatsen zoals deze in het Centraal Archeologisch Archief (CAA) van de RCE aanwezig zijn. Clustering van vindplaatsen kan wijzen op de aanwezigheid van bewoningssporen uit het verleden;
- beschrijven van de archeologische verwachtingen en opstellen van een gespecificeerd en onderbouwd verwachtingsmodel van de verwachte archeologische waarden:
- aan de hand van de door de RACM ontwikkelde Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden. Gebieden met een hoge of middelhoge archeologische verwachtingswaarde of trefkans komen in ieder geval voor een nader archeologisch onderzoek in aanmerking;
- aan de hand van een meer gedetailleerde provinciale c.q. gemeentelijke verwachtingskaart;
- rapportage met daarin advisering ten behoeve van het vervolgtraject gerelateerd aan de verschillende stadia van het planvormingsproces.

II. Inventariserend veldonderzoek (IVO)

Het doel van het inventariserend veldonderzoek is het zeer gericht aanvullen en toetsen van de uitkomsten van het bureauonderzoek. Stapsgewijs wordt bekeken óf er archeologische waarden aanwezig zijn en zo ja, wat dan de aard, karakter, omvang, datering, gaafheid, conservering en relatieve kwaliteit is. Ten behoeve van een IVO dient een Programma van Eisen (PvE) opgesteld te worden. In principe wordt het IVO uitgevoerd op basis van een Plan van Aanpak (PvA). Het onderzoek kan bestaan uit de volgende methoden:

- non-destructieve methoden: geofysische methoden (elektrische, magnetische en elektromagnetische methoden eventueel in combinatie met remote sensing technieken);
- weinig destructieve methoden: oppervlaktekartering, booronderzoek, sondering (putjes van maximaal een vierkante meter);
- destructieve methoden: proefsleuven.

Welke methoden (kunnen) worden ingezet hangt af van de locatie en vraagstelling. De onderbouwing voor de in te zetten methoden is in het bureauonderzoek gegeven. Een inventariserend veldonderzoek moet leiden tot een waardering en een archeologisch inhoudelijk selectieadvies.

Bij weinig destructieve methoden gaat het om oppervlaktekartering en booronderzoek. Dit houdt in dat het plangebied wordt gekarteerd door middel van het "belopen" van akkers en weilanden, waarbij gezocht wordt naar aanwijzingen voor de aanwezigheid van archeologische waarden. Daarnaast wordt door middel van boringen onderzocht hoe het staat met de bodemopbouw, en of er archeologische lagen of indicatoren te onderscheiden zijn. De aangetroffen vindplaatsen kunnen vervolgens nader bekeken worden met een meer diepgaand booronderzoek. Dit levert nadere informatie over de omvang en waardering op. Soms is het nodig om in dit stadium proefputjes te graven.

Een proefsleuvenonderzoek wordt uitgevoerd indien uit de minder destructieve onderzoeksmethoden is gebleken dat er in een plangebied waardevolle archeologische vindplaatsen aanwezig zijn. Door middel van het graven van een aantal proefsleuven kunnen de exacte begrenzing, de datering en de graad van conservering van een vindplaats worden onderzocht. Uit het proefsleuvenonderzoek moet blijken of een vindplaats behoudenswaardig of zelfs beschermenswaardig is. Is dit het geval, dan zal bekeken moeten

worden of de vindplaats ingepast kan worden in het plan. Het rijks- en ook het provinciaal archeologiebeleid gaat in eerste instantie uit van behoud van het bodemarchief in situ (ter plekke in de bodem).

Eventueel: III. Opgraven ofwel archeologisch vervolgonderzoek

Indien het niet mogelijk is een 'behoudenswaardige of beschermenswaardige' vindplaats in situ te bewaren, zal het hier aanwezige bodemarchief voor het nageslacht bewaard dienen te worden door middel van een vlakdekkend onderzoek. Alleen dan is deze stap (stap III) noodzakelijk.

Bron: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Amersfoort.

BIJLAGE 2. Tabel archeologische en geologische perioden

Archeologische periode	Tijd (jaren BP)***	Geochronologisch Tijdperk*	Geochronologische Tijd**	Tijd (jaren BP)***	
Nieuwe tijd	0-450	Holoceen	Subatlanticum	0-2.400	
Late Middeleeuwen	450-900				
Vroege Middeleeuwen	900-1.500				
Laat-Romeinse tijd	1.500-1.620				
Midden-Romeinse tijd	1.620-1.880				
Vroeg-Romeinse tijd	1.880-1.962				
Late IJzertijd	1.962-2.200		Subboreaal	2.400-5.660	
Midden IJzertijd	2.200-2.450				
Vroege IJzertijd	2.450-2.750				
Late Bronstijd	2.750-3.050				
Midden Bronstijd	3.050-3.750				
Vroege Bronstijd	3.750-3.950				
Laat Neolithicum	3.950-4.800		Atlanticum	5.660-9.220	
Midden Neolithicum	4.800-6.150				
Vroeg Neolithicum	6.150-7.250		Boreaal	9.220-10.640	
Laat Mesolithicum	7.250-8.800		Preboreaal	10.640-11.650	
Midden Mesolithicum	8.800-9.450		Pleistocene	Weichselien	11.650-116.000
Vroeg Mesolithicum	9.450-11.150			Eemien	116.000-128.000
Laat Paleolithicum	11.150-36.950	Saalien		128.000-238.000	
Midden Paleolithicum	36.950-301.950	Oostermeer		238.000-243.000	
		Onbenoemd		243.000-324.000	

* Blauw = relatief koud klimaat / Roze = relatief warm klimaat

** Donkerblauw = relatief nat klimaat / Groen = relatief droog klimaat

*** BP = Before Present (Engels voor: vóór heden) is een aanduiding bij het meten van tijd. Met heden wordt het jaar 1950 bedoeld. 100 jaar BP is dus 100 jaar voor 1950, oftewel in het jaar 1850 na Chr.

BIJLAGE 3. Afkortingenlijst

AMK Archeologische Monumenten Kaart

Archis ARCheologisch InformatieSysteem: Geografisch InformatieSysteem met archeologische databank van de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (RCE). Bevat veelheid aan gegevens omtrent eerder verricht onderzoek en vondstmeldingen in het onderzoeksgebied.

ASB Archeologische Standaard Boorbeschrijving.

C14 Koolstof (radioactieve isotoop), gebruikt voor datering.

CAA Centraal Archeologisch Archief.

CHS Cultuurhistorische Hoofdstructuur.

CIS Centraal Informatie Systeem.

CMA Centraal Monumenten Archief.

GIS Geografische InformatieSystemen.

GPS Global Positioning System.

IKAW Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden.

IVO Inventariserend Veld Onderzoek.

KICH Kennis Infrastructuur CultuurHistorie. Geografisch InformatieSysteem met cultuurhistorische databank met gegevens van drie kennisinstituten op het gebied van cultuurhistorie. Dit zijn de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, de Directie Kennis van het ministerie van LNV en Alterra (Wageningen Universiteit en Research centrum).

KLIC Kabel- en Leidingen InformatieCentrum.

KNA Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie. Op basis van het Verdrag van Malta (Valletta) moet ook in Nederland archeologisch onderzoek aan kwaliteitscriteria voldoen. Net als bij het milieuhygiënische bodembeheer werkt de archeologische sector met een erkenningensysteem (vergunningverlening) en met een op private leest geschoeide kwaliteitsborging, de KNA maakt daar onderdeel van uit.

NAP Normaal Amsterdams Peil (=officieel peilmerk).

NOAA Nationale Onderzoeks Agenda Archeologie.

PvA Plan van Aanpak.

PvE Programma van Eisen.

RCE Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

WAMZ Wet op de Archeologische MonumentenZorg.

